

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет лісового господарства та екології
Кафедра екології

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

АВРАМИШИН ВАЛЕНТИН ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 502/504:37(477.41)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**РОЛЬ БОТАНІЧНОГО САДУ ПОЛІСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. ГЕРОЇВ - ДЕСАНТНИКІВ В ЕКОЛОГІЧНІЙ
ОСВІТІ ТА ПРОСВІТІ НАСЕЛЕННЯ РЕГІОНУ**

101 Екологія

(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня магістра

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання
на відповідне джерело

_____ В. В. Аврамишин
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи:
Никитюк Ю. А.
професор, д-р. екон. наук

Житомир - 2025

АННОТАЦІЯ

Аврамишин В. В. Роль ботанічного саду Поліського національного університету ім. Героїв - десантників в екологічній освіті та просвіті населення регіону. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр за спеціальністю 101 – екологія. – Поліський національний університет, Житомир, 2025.

Зміст анотації: Кваліфікаційна робота містить 39 сторінок. Список використаних джерел налічує 40 позицій.

Об'єктом дослідження є система екологічної освіти та просвіти населення.

Мета дослідження полягала у комплексному аналізі та оцінці ролі ботанічного саду Поліського національного університету ім. Героїв-десантників у системі екологічної освіти та просвіти населення регіону

В Розділі 1 наведено аналітичний огляд літератури за темою кваліфікаційної роботи; в Розділі 2 – програма, методика та умови проведення досліджень; в Розділі 3 – представлені результати досліджень.

Ключові слова: ботанічний сад, екологічна освіта, екологічна свідомість, природоохоронна діяльність, екопросвітництво.

SUMMARY

Avramishin V. V. The role of the botanical garden of the Polissia National University named after Heroes-Paratroopers in environmental education and enlightenment of the region's population. – Qualification work on the rights of the manuscript.

Qualification work for obtaining a master's degree in the specialty 101 – ecology. – Polissia National University, Zhytomyr, 2025.

Abstract: The qualification work contains 39 pages. The list of references includes 40 items.

The object of the study is the system of environmental education and awareness of the population.

The purpose of the study was to comprehensively analyze and evaluate the role of the botanical garden of Polissia National University named after Heroes-Paratroopers in the system of environmental education and awareness of the region's population.

Chapter 1 provides an analytical review of the literature on the topic of the thesis; Chapter 2 describes the program, methodology, and conditions of the research; Chapter 3 presents the results of the research.

Key words: botanical garden, environmental education, environmental awareness, nature conservation, environmental awareness.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ПРОСВІТИ НАСЕЛЕННЯ	8
1.1. Екологічна освіта та просвіта в контексті сталого розвитку	8
1.2. Форми та методи екологічної освіти й просвіти	9
1.3. Ботанічні сади - унікальні освітні та просвітницькі центри: історичний аспект та сучасні функції.....	10
1.4. Нормативно-правове забезпечення екологічної освіти та діяльності ботанічних садів в Україні.....	11
Розділ 2. ПРОГРАМА, МЕТОДИКА ТА УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	13
2.1. Програма дослідження.....	13
2.2. Методика дослідження.....	13
2.3. Характеристика ботанічного саду Поліського національного університету ім. Героїв-десантників.....	15
Розділ 3. РОЛЬ БОТАНІЧНОГО САДУ ПОЛІСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. ГЕРОЇВ - ДЕСАНТНИКІВ В ЕКОЛОГІЧНІЙ ОСВІТІ ТА ПРОСВІТІ НАСЕЛЕННЯ РЕГІОНУ	19
3.1. Аналіз результатів соціологічного дослідження (анкетування) щодо ефективності екопросвітницької діяльності ботанічного саду серед відвідувачів та мешканців регіону.....	19
3.2. SWOT-аналіз еколого-освітньої діяльності ботанічного саду Поліського університету.....	23
ВИСНОВКИ	27
ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	29
ДОДАТКИ	34

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах поглиблення глобальних екологічних проблем, зростання антропогенного навантаження на природні екосистеми та необхідність переходу до моделей сталого розвитку, роль екологічної освіти й просвіти зростає. Ефективне формування екологічної свідомості населення, прищеплення екологічної культури та відповідального ставлення до природи є важливою передумовою збереження біорізноманіття та забезпечення екологічної безпеки регіонів. У цьому контексті ботанічні сади як унікальні наукові, освітні та природоохоронні установи виступають потужними центрами екологічної просвіти [4, 11, 30].

Ботанічний сад Поліського національного університету ім. Героїв-десантників, будучи одним із найважливіших осередків збереження флористичного різноманіття регіону, має значний потенціал для реалізації завдань екологічної освіти. Однак, системний аналіз, оцінка ефективності та визначення перспектив його діяльності в цьому напрямі є недостатньо розробленими, що й обумовлює актуальність даного дослідження [7].

Мета дослідження полягала у комплексному аналізі та оцінці ролі ботанічного саду Поліського національного університету ім. Героїв-десантників у системі екологічної освіти та просвіти населення регіону.

Для досягнення поставленої мети вирішувалися наступні **завдання**:

1. Розкрити теоретико-методологічні засади екологічної освіти та просвіти, визначити місце ботанічних садів у цій системі.
2. Проаналізувати історичні аспекти становлення, структуру та основні напрями діяльності ботанічного саду Поліського національного університету, як бази для екологічної просвіти.
3. Дослідити та класифікувати форми й методи еколого-освітньої та просвітницької роботи, що реалізуються на базі саду.
4. Оцінити ефективність впливу діяльності ботанічного саду на різні цільові групи населення регіону шляхом соціологічного опитування.

5. Провести SWOT-аналіз еколого-освітньої діяльності ботанічного саду Поліського національного університету для виявлення її сильних і слабких сторін, можливостей і загроз.

6. На підставі отриманих результатів запропонувати конкретні шляхи та заходи щодо оптимізації та перспективного розвитку еколого-освітньої функції ботанічного саду.

Об'єкт дослідження – система екологічної освіти та просвіти населення.

Предмет дослідження – діяльність ботанічного саду Поліського національного університету як центра екологічної освіти та просвіти.

Методи дослідження. Дослідження ґрунтується на загальнонаукових принципах системності, об'єктивності та історизму. У процесі роботи використовувалися такі методи: теоретичний аналіз наукової літератури та документальних джерел; емпіричні методи (спостереження, анкетування, інтерв'юювання); методи компаративного та статистичного аналізу; SWOT-аналіз для стратегічного планування.

Наукова новизна дослідження полягала в тому, що вперше здійснено комплексний аналіз еколого-освітньої діяльності ботанічного саду Поліського національного університету в контексті його ролі для всього регіону; розроблено та апробовано інструментарій для оцінки ефективності цієї діяльності.

Практичне значення роботи полягає в тому, що отримані результати та розроблені рекомендації можуть бути використані керівництвом і співробітниками ботанічного саду Поліського національного університету для вдосконалення планування, організації та популяризації своєї освітньо-просвітницької роботи. Матеріали дослідження також можуть бути корисними для органів місцевого самоврядування, закладів освіти регіону при розробці програм екологічної освіти.

Апробація результатів дослідження. За результатами дослідження опубліковано три тези конференцій [39, 40, 41]:

Аврамишин В. В., Багній А. В. Ботанічні сади як центри збереження біорізноманіття, наукових досліджень та екологічної освіти. Ліс, наука, молодь: матеріали XIII Всеукр. наук.-практ. конф. (26 листопада 2025 р.). – Житомир: Поліський національний університет, 2025. – 260 с.

Аврамишин В. В. Ботанічні сади – унікальні освітні та просвітницькі центри: історичний аспект та сучасні функції. Ліс, наука, молодь: матеріали XIII Всеукр. наук.-практ. конф. (26 листопада 2025 р.). – Житомир: Поліський національний університет, 2025. – 260 с.

Аврамишин В. В., Багній А. В. Стратегічна роль ботанічних садів у збереженні глобального фіторізноманіття у XXI столітті. Progressive Opportunities and Solutions of Advanced Society: Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Internet Conference, November 6-7, 2025. FOP Marenichenko V.V., Dnipro, Ukraine. P. 91-92.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 39 сторінок, містить 3 таблиці та 4 рисунки, 1 додаток. Список літератури включає 40 джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ПРОСВІТИ НАСЕЛЕННЯ

1.1. Екологічна освіта та просвіта в контексті сталого розвитку

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується загостренням глобальних екологічних проблем, що обумовлює необхідність формування нової моделі взаємодії людини та природи. У цьому контексті екологічна освіта та просвіта виступають основними інструментами досягнення цілей сталого розвитку [1, 10, 23, 29].

Екологічна освіта – це цілісний, системний та цілеспрямований процес набуття знань, умінь, навичок, формування ціннісних орієнтацій, мотивації та відповідальності щодо збереження навколишнього природного середовища та сталого розвитку суспільства [19]. На відміну від екологічної освіти, екологічна просвіта має на меті поширення екологічних знань серед різноманітних верств населення, підвищення рівня його екологічної культури та активізацію громадянської позиції щодо охорони природи [10, 13].

Головною метою екологічної освіти та просвіти є формування екологічної компетентності особистості, здатної до усвідомлених дій, спрямованих на збереження навколишнього середовища, раціональне використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки [2, 6, 11, 19, 32].

До основних завдань екологічної освіти та просвіти відносяться:

- формування цілісного уявлення про закони функціонування біосфери, взаємозв'язок між суспільством та природою;
- усвідомлення цінності природи та необхідності збереження біорізноманіття;
- розвиток умінь щодо аналізу екологічної ситуації, оцінки наслідків власної діяльності для довкілля;

- виховання активної життєвої позиції, готовності до практичних дій щодо вирішення екологічних проблем.

- залучення громадян до участі в прийнятті екологічно значущих рішень на місцевому та національному рівнях.

У контексті сталого розвитку екологічна освіта виступає його невід'ємною складовою, оскільки спрямована на поєднання екологічних, соціальних та економічних аспектів розвитку. Вона формує розуміння того, що економічне зростання не може бути досягнуто ціною руйнування природного середовища, а соціальна справедливість тісно пов'язана з екологічною рівновагою [21, 28, 35].

1.2. Форми та методи екологічної освіти й просвіти

Ефективність екологічної освіти та просвіти значною мірою залежить від коректного вибору форм та методів роботи з урахуванням особливостей цільової аудиторії [10, 15, 19, 26, 38].

1. Дошкільнята та молодші школярі. У роботі з цією віковою групою пріоритет надається ігровим та творчим формам, що сприяють емоційному сприйняттю природи. Наприклад, це екологічні ігри, квести, вікторини; спостереження за живими об'єктами в природному середовищі; творчі майстер-класи з використанням природних матеріалів; читання та обговорення екологічних казок та оповідань; екскурсії в природу, що формують перші навички екологічної етики [10, 13].

2. Підлітки та студентська молодь. Для цієї аудиторії характерна потреба в самореалізації та практичній діяльності. Ефективними є дослідницькі проєкти, науково-дослідницька робота; екологічні акції, волонтерські табори; тематичні лекції, семінари, дискусії, дебати на актуальні екологічні теми; робота в екологічних гуртках та громадських організаціях; використання інтерактивних методів (моделювання ситуацій, кейс-стаді) [10].

3. Доросле населення. Робота з дорослим населенням спрямована на підвищення професійної компетентності та формування екологічно відповідальної поведінки в побуті та на виробництві. Використовуються

тематичні тренінги, курси підвищення кваліфікації; науково-практичні конференції, круглі столи; інформаційно-просвітницькі кампанії в засобах масової інформації та соціальних мережах; консультації для населення з питань енергозбереження, поводження з відходами тощо; залучення до громадського екологічного моніторингу [10].

4. *Люди похилого віку.* Для цієї категорії важливим є соціальний аспект та можливість передачі досвіду. Формами роботи можуть бути клуби за інтересами, тематичні зустрічі в бібліотеках; майстер-класи з садівництва та городництва; лекції про здорове довкілля та активне довголіття [10].

У сучасних умовах всі форми та методи інтегрують цифрові технології: віртуальні тури, онлайн-лекції, мобільні додатки, що значно розширює аудиторію та підвищує доступність екологічних знань.

1.3. Ботанічні сади - унікальні освітні та просвітницькі центри: історичний аспект та сучасні функції

Ботанічні сади мають багатовікову історію, що бере початок від лікарських («аптекарських») городів середньовіччя. Спочатку їхня функція була суто утилітарною – вирощування рослин для потреб медицини. Протягом XVI-XVIII століть вони перетворюються на наукові установи, де вивчається морфологія, систематика та фізіологія рослин. У XIX-XX ст. з розвитком екології та інтересом до інтродукції рослин, ботанічні сади стають центрами збереження та вивчення різноманіття світової флори [12].

Сьогодні ботанічні сади – це комплексні установи, що поєднують у собі наукову, освітню, природоохоронну та культурно-просвітницьку діяльність. Їхні сучасні функції включають [7, 14, 27]:

- *Наукова функція* - проведення фундаментальних та прикладних досліджень у галузі ботаніки, екології, інтродукції та акліматизації рослин; моніторинг стану рідкісних та зникаючих видів; створення банків насіння (генетичних банків).

- *Освітня функція* - забезпечення навчального процесу студентів природничих та аграрних галузей знань; проведення практик, написання курсових та дипломних робіт.

- *Природоохоронна функція* - збереження рідкісних та ендемічних видів рослин; участь у створенні Червоних книг; реінтродукція видів у природні місцезростання.

- *Культурно-просвітницька функція* - організація екскурсій, виставок, тематичних заходів, майстер-класів для всіх категорій населення; формування естетичних смаків та екологічної культури.

- *Рекреаційна функція* - забезпечення умов для відпочинку населення.

Отже, ботанічні сади є унікальними «живими музеями» під відкритим небом, які поєднують в собі науковий потенціал, освітні ресурси та широкі можливості для екологічної просвіти, що робить їх незамінними центрами формування суспільної екологічної свідомості [16].

1.4. Нормативно-правове забезпечення екологічної освіти та діяльності ботанічних садів в Україні

Діяльність у сфері екологічної освіти та функціонування ботанічних садів в Україні регулюється низкою законодавчих та нормативно-правових актів.

Фундаментальними документами, що визначають загальні засади екологічної освіти, є:

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»[18]. Ст. 7. Освіта і виховання в галузі охорони навколишнього природного середовища цього закону безпосередньо присвячена екологічній освіті, вихованню та просвіті, визначаючи їх як пріоритетні напрями державної політики в галузі охорони довкілля.

Закон України «Про освіту» [16]. Він закріплює право кожної людини на якісну освіту, що включає і екологічну складову, та сприяє формуванню компетентностей, необхідних для сталого розвитку.

Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [17]. Цей документ визначає розвиток екологічної освіти та просвіти як одних із основних інструментів досягнення стратегічних цілей у сфері охорони довкілля.

Діяльність ботанічних садів як установ регулюється також спеціальними документами:

Закон України «Про природно-заповідний фонд України» [19]. Ботанічні сади визнані об'єктами природно-заповідного фонду категорії «ботанічний сад», що надає їм особливий правовий статус, спрямований на збереження та наукове вивчення рослинного світу.

Міжнародні конвенції та угоди, ратифіковані Україною, зокрема Конвенція про біологічне різноманіття, що зобов'язує країни сприяти освіті та підвищенню обізнаності громадськості щодо збереження біорізноманіття, у чому ботанічні сади відіграють провідну роль [19].

Незважаючи на достатньо розвинену нормативно-правову базу, основною проблемою залишається ефективна практична реалізація цих положень, адекватне фінансування та інтеграція екологічної складової в усі сфери суспільного життя.

РОЗДІЛ 2

ПРОГРАМА, МЕТОДИКА ТА УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Програма дослідження

Програма дослідження за даною темою кваліфікаційної роботи включала такі складові:

1. Аналіз теоретико-методологічних засад екологічної освіти та просвіти, оцінити місце ботанічних садів у цій системі.
2. Аналіз історичних аспектів становлення, структури та основних напрямів діяльності ботанічного саду Поліського національного університету, як бази для екологічної просвіти.
3. Дослідити та класифікувати форми й методи еколого-освітньої та просвітницької роботи, що реалізуються на базі саду.
4. Оцінити ефективність впливу діяльності ботанічного саду на різні цільові групи населення регіону шляхом соціологічного опитування.
5. Провести SWOT-аналіз еколого-освітньої діяльності ботанічного саду Поліського національного університету для виявлення її сильних і слабких сторін, можливостей і загроз.
6. На підставі отриманих результатів запропонувати конкретні шляхи та заходи щодо оптимізації та перспективного розвитку еколого-освітньої функції ботанічного саду.

2.2. Methodика дослідження

Для реалізації поставлених завдань та досягнення мети дослідження була розроблена комплексна методика, що базується на поєднанні теоретичних та емпіричних методів. Організація дослідження включала три основних етапи:

1. Підготовчий етап (теоретичний аналіз наукової літератури, нормативно-правових актів з проблем дослідження; формулювання мети, завдань, об'єкту та предмету дослідження; розробка анкет, карток спостереження).

2. *Емпіричний етап* (збір первинної інформації, проведення анкетування, аналіз документів ботанічного саду; систематизація та первинна обробка отриманих даних) [21].

3. *Аналітично-узагальнюючий етап* (аналіз отриманих даних, їх інтерпретація, формулювання висновків, оформлення тексту кваліфікаційної роботи).

Проводилося анкетування з метою виявлення рівня обізнаності, ступеня задоволеності та ефективності впливу просвітницьких заходів ботанічного саду на різні вікові групи. Було сформовано вибірккову сукупність обсягом 35 респондентів, що включала 4 цільові групи (Додаток А):

1. Учні старших класів загальноосвітніх шкіл м. Житомира (n=10).
2. Студенти Поліського національного університету (окрім студентів спеціальності 102 Екологія) (n=10).
3. Дорослі відвідувачі саду (n=10).
4. Вчителі біології (n=5).

Авторська анкета включала питання закритого, відкритого та напівзакритого типів. Анкета містила блоки: «Демографічні дані», «Інформованість про діяльність саду», «Оцінка якості проведених заходів», «Мотивація до відвідування», «Пропозиції щодо вдосконалення» (Додаток А).

Вибірка дослідження була сформована методом відбору, що дозволило охопити основні цільові групи, на які орієнтована діяльність ботанічного саду. Такий підхід забезпечує репрезентативність результатів щодо цих груп, хоча й не дозволяє робити висновки на рівні генеральної сукупності всього населення регіону.

Статистична обробка даних анкетування проводилася з використанням методу групування, порівняння процентних співвідношень, побудови таблиць та діаграм (за допомогою засобів MS Excel).

2.3. Характеристика ботанічного саду Поліського національного університету ім. Героїв-десантників

Ботанічний сад Поліського національного університету є науково-освітнім комплексом з багатою історією та значним потенціалом. Його структура та флористичне різноманіття створюють ідеальну основу для реалізації екологічної освіти та просвіти. Незважаючи на об'єктивні труднощі з матеріально-технічною базою та кадровими ресурсами, сад активно розвиває всі основні напрями своєї діяльності, поєднуючи фундаментальну науку з широкою просвітницькою роботою, що робить його важливим центром екологічної культури в регіоні.

Заснований у 1933 році при Житомирському сільськогосподарському інституті, Ботанічний сад спочатку займав лише 2 гектари. Його перші колекції були суто утилітарними та включали харчові, технічні, лікарські та кормові культури. У міру розвитку вузу зростала і площа саду, досягнувши 6 га. Це дозволило висадити алею амурського бархату та закласти невеликий дендрарій у 1938-1940 роках. Напередодні війни колекція вже нараховувала близько 300 видів дерев і чагарників. Значний внесок у той період зробив завідувач кафедри ботаніки О.Л. Барановський, за ініціативою якого з'явилися колекція винограду, маточник карликових підщеп, українські фундуки та розпочалися дослідження з інтродукції персика та абрикоса.

Період Другої світової війни (1941-1944) завдав значної шкоди ботанічному саду: були втрачені значні частини колекцій, насінневий фонд та багато деревно-чагарникових насаджень. Відродження саду почалося вкрай складно - його основою стали лише 126 видів дендрофлори, що вціліли. Сьогодні сад активно розвивається і займає вже 36,5 га.

На його території тривають роботи з акліматизації нових видів дерев і чагарників, перспективних для нашого регіону. Ці види призначені для озеленення населених пунктів та впровадження в лісове господарство. Серед інтродукованих видів, які повністю виправдали очікування, - горіх чорний, каштан їстівний, магнолія Кобус, евкомія, сосна сибірська, платан, гінкго

дволопатеве, аралія маньчжурська, елеутерокок, тис ягідний та ялина канадська.

Кожен із науковців, що працювали в ботанічному саду, зробив власний внесок у розвиток університету. Наприклад, доцент М.О. Борушко у 1955 році створив плодовий сад і досліджував методи вирощування живців винограду та сортів суниці. Професор В.П. Живан займався вивченням екології конюшини червоної в системі сівозмін, а професор Е.М. Кондратюк досліджував екологію буряків та різні види сосен.

Доцент Ф.С. Комаров вивчав особливості росту в умовах Полісся таких порід, як платан кленолистий, фундук та кедр сибірський. Професор В.Г. Куян, у свою чергу, розробив технологію створення високоінтенсивних садів для регіону Полісся та Лісостепу. Доцент В.В. Собчук брав безпосередню участь у формуванні колекції винограду, вдосконалював його агротехніку та займався селекцією гороху.

Проривним став внесок професора П. В. Литвака, який започаткував на базі саду новий науковий напрям - відтворення місцевих фітопопуляцій рослин-запилювачів через збережені біотиби. Також значних результатів досяг професор П. І. Гупало, досліджуючи вікові зміни у рослин і розробляючи методи керування цими процесами у плодкових, технічних культурах та багаторічних травах.

У період керівництва доцента В. Т. Харчишина (1983-1993 рр.) Ботанічний сад значно оновив свою матеріально-технічну базу. Найпомітнішим досягненням стало зведення оригінального триповерхового будинку в гуцульському стилі, де розмістилися наукові лабораторії та лекційна аудиторія. На території дендрарію з'явилися нові ландшафтні композиції, зокрема з бузку, рододендронів та півників, а також близько 40 біогруп. Серед них особливо виділялися насадження сосни сибірської, бука лісового, самшиту, айви японської та інших декоративних рослин.

Крім того, Ботанічний сад дав початок багатьом науковим дослідженням. На його базі працювала ціла плеяда відомих учених, а

матеріали, зібрані тут, лягли в основу чотирьох докторських і приблизно тридцяти кандидатських дисертацій.

Сьогодні Ботанічний сад є центром активних досліджень. Професор кафедри екології Л. А. Котюк вивчає агротехніку та фізіологію пряно-ароматичних рослин, серед яких гісоп, котовник, лаванда та монарда. Професор В. В. Мойсієнко разом з колегами поповнює та доглядає колекцію зі 100 видів лікарських і нетрадиційних кормових рослин, де також проводяться заняття для студентів-агрономів та ветеринарів.

На фітосанітарній ділянці викладачі кафедри захисту рослин висівають різноманітні польові, плодово-ягідні та декоративні культури. Окрему цінність становить розсадник фундуку доцента В. М. Пелехатого, створеного на основі ведмежої ліщини, а також його колекція сакури.

Сьогодні в Ботанічному саду досліджується енергетична культура — гігантський міскантус (*Miscantus sinensis f. giganteum*). Вчені вивчають її потенціал у місцевих умовах, оскільки вона може стати ключем до енергетичної незалежності України.

Незважаючи на активну діяльність, сад приховує ще багато недосліджених рослин. Серед них — кореневищний злак чаполоч та елеутерокок, коріння якого є потужним стимулятором для нервової системи, підвищує працездатність і покращує обмін речовин.

Колекція дендрофлори саду нараховує понад 350 унікальних видів. Особливої уваги заслуговують гінкго дволопатеве («жива викопна»), листя якого використовують у медицині та косметології, а також каштан їстівний. Перспективними для регіону також є коркове дерево, тис ягідний, горіх чорний та інші рідкісні породи.

Останніми роками Ботанічний сад помітно перетворюється. Тут активно впроваджуються новітні концепції клумбових композицій, а альпійська гірка щорічно збагачується новими видами рослин.

Відвідувачі можуть милуватися розкішними експозиціями: деревовидними піонами, барвистими каннами, гібіскусами, кольоровими

гортензіями, трояндами та сакурою. Значних успіхів досягнуто в облаштуванні колекцій барбарису, жасмину, вейгели, гортензії та інших чагарників.

За свою майже 80-річну історію сад значно розширив території та колекції, однак потенціал для зростання залишається невичерпним. Перспективним напрямком є поповнення колекції водних рослин (гідрофітів), таких як латаття, водяний горіх, рогіз та інші види, що можуть стати не лише прикрасою, а й цінним дослідним матеріалом.

Сьогодні ключовим пріоритетом для Ботанічного саду стала охорона навколишнього середовища, невід'ємною частиною якої є збереження флористичного різноманіття та унікального генофонду. Особливого значення набуває розробка наукових засад для охорони та раціонального використання рослинних ресурсів Полісся. Для цього необхідно не лише зберегти корисні види дикорослих рослин, але й розробити ефективні механізми їх обліку, створення колекцій рідкісних видів, а також наукові рекомендації щодо їх відтворення та сталого використання. Крім того ботанічний сад виконує величезну роль в екологічній освіті та просвіті громадян [7].

РОЗДІЛ 3

РОЛЬ БОТАНІЧНОГО САДУ ПОЛІСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. ГЕРОЇВ - ДЕСАНТНИКІВ В ЕКОЛОГІЧНІЙ ОСВІТІ ТА ПРОСВІТІ НАСЕЛЕННЯ РЕГІОНУ

3.1. Аналіз результатів соціологічного дослідження (анкетування) щодо ефективності екопросвітницької діяльності ботанічного саду серед відвідувачів та мешканців регіону

Для оцінки ефективності екопросвітницької діяльності ботанічного саду ім. Героїв-десантників Поліського національного університету було проведено соціологічне опитування серед відвідувачів та мешканців Житомирської області. Мета опитування - виявити рівень обізнаності про діяльність саду, оцінити якість наданих освітніх послуг, визначити мотивацію відвідувачів та отримати пропозиції щодо вдосконалення роботи.

Анкетування проводили з березня по серпень 2025 року. Анкета включала в себе 15 питань (Додаток А). Загальний обсяг респондентів 35 осіб. До групи респондентів відносилися учні старших класів, студенти Поліського університету, дорослі відвідувачі та вчителі біології.

1. Обізнаність про діяльність ботанічного саду та частота відвідування

На перше питання «Чи відомо Вам про існування ботанічного саду Поліського національного університету?» переважна більшість респондентів (94%) відповіли позитивно. Однак, глибина обізнаності значно відрізняється. Лише 35% усіх респондентів змогли назвати хоча б один напрям його роботи, крім проведення екскурсій (наукові дослідження, збереження рідкісних видів).

Дані щодо частоти відвідування ботанічного саду представлені в Таблиці 3.1.

**Частота відвідування ботанічного саду різними цільовими групами
(% по групах)**

Частота відвідування	Школярі (n=10)	Студенти (n=10)	Дорослі (n=10)	Вчителі (n=5)	Середнє
Вперше	45	25	30	10	27,5
1 раз на рік	10	50	45	35	42,5
2-3 рази на рік	10	20	20	40	22,5
Регулярно	5	5	5	15	7,5

Отже, ботанічний сад є об'єкт для епізодичного відвідування. Найбільш активною та залученою аудиторією є вчителі, що може бути пов'язано з їх професійною діяльністю. Значний відсоток першовідвідувачів серед школярів та дорослих вказує на потенціал для розширення постійної аудиторії.

2. Мотивація до відвідування та джерела інформації

Респондентам було запропоновано вибрати до трьох основних причин, що спонукали їх відвідати ботанічний сад. Результати представлені на Рис. 3.1.

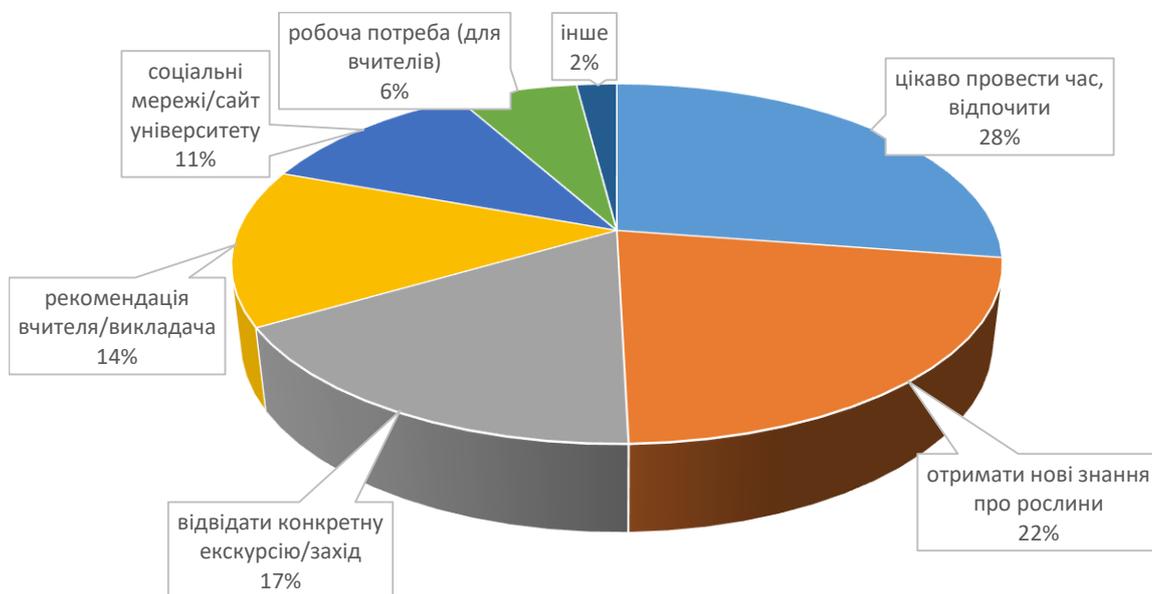

Рис. 3.1. Мотивація до відвідування ботанічного саду (% співвідношення вибору варіантів)

Найпопулярнішими джерелами інформації про заходи саду виявилися соціальні мережі (45%) та рекомендації знайомих/колег (38%). Офіційний сайт університету використовували лише 15 % респондентів.

Як бачимо, переважає рекреаційно-пізнавальна мотивація. Це підкреслює важливість того, що просвітницький контент має бути інтегрованим у приємний відпочинок. Соціальні мережі є ключовим каналом комунікації з аудиторією.

3. Оцінка якості та ефективності просвітницьких заходів.

Респонденти, які брали участь у екскурсіях або заходах (n=35), оцінили їх якість за 5-бальною шкалою. Середні оцінки представлені в Таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Оцінка якості екопросвітницьких заходів

Критерії оцінки	Школярі	Студенти	Дорослі	Вчителі	Загальна оцінка
Інформативність, доступність викладу	4,6	4,5	4,8	4,7	4,65
Емоційність, захопленість екскурсовода	4,8	4,3	4,6	4,5	4,55
Інтерактивність, можливість задати питання	4,2	4,1	4,4	4,6	4,32
Наочність матеріалів, оформлення експозицій	3,9	4,0	4,2	4,0	4,02

Якість роботи екскурсоводів та інформаційна наповненість отримали високі оцінки. Найслабшим місцем визнано наочність та сучасність оформлення експозицій, що особливо важливо для самостійних відвідувачів.

4. Вплив на екологічну свідомість та поведінку.

Для оцінки ефективності в довгостроковій перспективі респондентам було запропоновано твердження, з якими вони могли погодитися або не погодитися (Рис. 3.2).

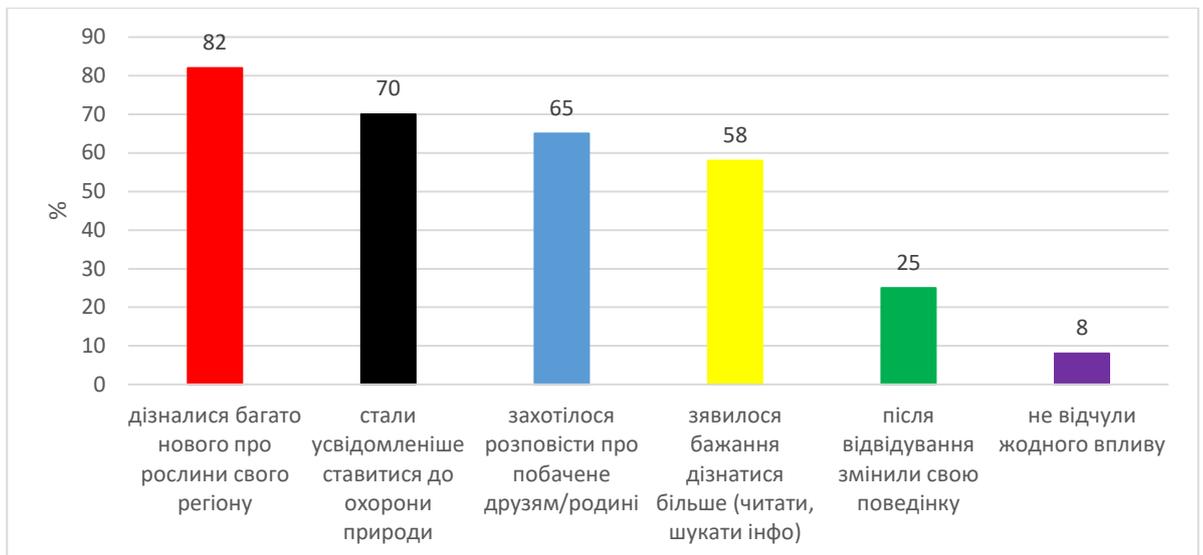

Рис. 3.2. Вплив відвідування ботанічного саду на екологічну свідомість (% респондентів, які погодилися з твердженням)

Ботанічний сад успішно виконує функцію підвищення обізнаності та формування емоційного зв'язку з природою. Понад 80% відвідувачів отримують нові знання, а 70% усвідомлюють важливість охорони природи. Однак перехід від знань і емоцій до практичних змін у поведінці (25%) є найскладнішим і потребує більш системної та цілеспрямованої роботи (тематичні майстер-класи, акції тощо).

5. Пропозиції щодо вдосконалення

У відкритому питанні респонденти запропонували низку ідей для покращення роботи саду. Найпопулярніші з них (рис. 3.3).

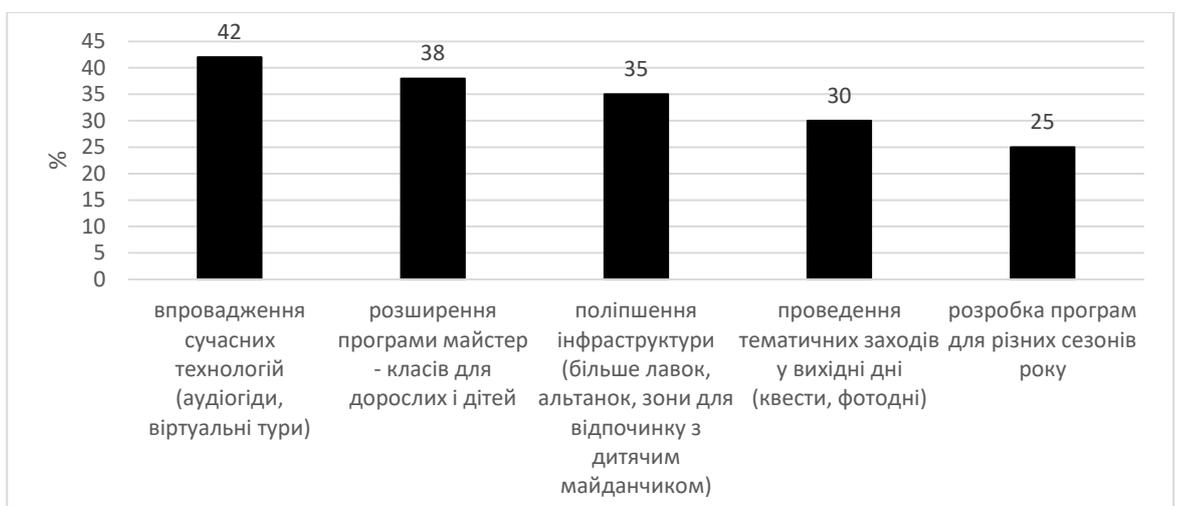

Рис. 3.3 Пропозиції респондентів щодо вдосконалення

Отже, екопросвітницька діяльність ботанічного саду Поліського університету є в цілому ефективною у досягненні першого рівня – пізнавального та емоційного. Він успішно формує інтерес до рослин та усвідомлення цінності природи. Головною проблемою залишається трансформація знань у сталу екологічну поведінку. Для цього необхідно розширювати спектр практико-орієнтованих заходів та проєктів. Існує значний потенціал для зростання завдяки впровадженню цифрових технологій та поліпшенню матеріально-технічної бази, що дозволить підвищити самостійну активність відвідувачів та інтерактивність. Аудиторія саду різноманітна, що вимагає диференційованого підходу до розробки програм та методів роботи з кожною цільовою групою. Соціальні мережі є ключовим каналом комунікації, тоді як офіційний сайт як джерело інформації використовується недостатньо.

3.2. SWOT-аналіз еколого-освітньої діяльності ботанічного саду Поліського університету

SWOT-аналіз - це стратегічний інструмент планування, який використовується для оцінки внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають на організацію, проєкт або ситуацію. Абревіатура SWOT розшифровується так:

- Strengths - сильні сторони
- Weaknesses - слабкі сторони
- Opportunities - можливості
- Threats - загрози

В таблиці 3.2. представлений SWOT-аналіз просвітницької роботи ботанічного саду.

Проведений SWOT-аналіз еколого-освітньої діяльності ботанічного саду Поліського національного університету дозволив виявити ключові фактори, що визначають її поточний стан та перспективи розвитку.

Таблиця 3.3

SWOT-аналіз

S (STRENGTHS) – сильні сторони	W (WEAKNESSES) – слабкі сторони	О (OPPORTUNITIES) - можливості	T (THREATS) - загрози
Науковий потенціал та флористичне різноманіття	Обмежена матеріально-технічна база	Розвиток партнерських зв'язків	Фінансове обмеження
- наявність унікальних колекцій рослин	- недостатнє фінансування для оновлення експозицій	- партнерство з громадськими організаціями	- нестабільне фінансування державного бюджету
- дендрарій представниками місцевої інтродукованої флори	- відсутність сучасного обладнання для кліматичного контролю	- співпраця закладами освіти різних рівнів	- обмеженість позабюджетних джерел фінансування
- наукові дослідження з інтродукції та акліматизації рослин		- участь у міжнародних програмах та грантах	- висока вартість утримання та розвитку інфраструктури
Кваліфіковані кадри	Кадрові обмеження	Впровадження інноваційних технологій	Зовнішні конкуренти
- професійні науковці, дендрологи	- невелика чисельність штату	- розробка віртуальних турів та мобільних додатків	- конкуренція з боку комерційних розважальних закладів
- досвідчені екскурсоводи	- перевантаження співробітників поточними завданнями	- створення інтерактивних навчальних майданчиків	- розвиток альтернативних форм екологічної освіти
- здатність адаптувати матеріал для різних цільових груп	- дефіцит часу для розробки інноваційних програм		- зростання популярності віртуальних освітніх процесів
Інфраструктура та розташування	Інфраструктурні недоліки	Розширення цільової аудиторії	Суспільні та економічні фактори
- зручне розташування в межах міста	- відсутність спеціалізованого приміщення для майстер-класів	- розробка програм для різних цільових груп	- зниження загального інтересу до ботаніки як науки

- раціонально організована структура	- недостатня кількість сучасних інформаційних стендів	- створення спеціалізованих курсів для фахівців	- економічна криза та зниження купівельної спроможності населення
- наявність спеціалізованих відділів	- обмежена доступність людей з особливими потребами	- розвиток мережі волонтерських програм	- демографічні зміни та старіння населення

Внутрішній потенціал саду формується на основі його унікальних наукових колекцій та кваліфікованого персоналу. Наявність понад 500 таксонів рослин, професійних науковців становить міцну основу для розвитку освітньої діяльності. Високі оцінки якості екскурсій та інформаційної наповненості заходів підтверджують ефективність використання цих ресурсів.

Основними внутрішніми обмеженнями визнано недостатність матеріально-технічної бази та кадрові ресурси. Зношеність тепличного господарства, відсутність сучасного обладнання та спеціалізованих приміщень для освітніх заходів обмежують масштабування діяльності. Невелика чисельність штату призводить до перевантаження співробітників та ускладнює розробку інноваційних програм.

Зовнішнє середовище створює значні можливості для розвитку, зокрема через потенціал міжнародної співпраці, участь у грантових програмах та розвиток партнерських мереж. Соціальний запит на якісні екологічні освітні послуги та зростання популярності освітнього туризму відкривають перспективи для розширення аудиторії.

Основні зовнішні загрози пов'язані з фінансовою нестабільністю, конкуренцією з боку комерційних розважальних закладів та загальними соціально-економічними тенденціями.

Стратегічний напрям розвитку полягає у максимальному використанні сильних сторін для реалізації зовнішніх можливостей та подолання загроз. Пріоритетами мають стати: модернізація інфраструктури через залучення міжнародних грантів; розвиток цифрових технологій для покращення інформаційного забезпечення; диверсифікація освітніх програм для різних

цільових груп; активізація партнерської взаємодії з місцевими установами та бізнесом.

Проведений аналіз засвідчив, що, незважаючи на існуючі обмеження, ботанічний сад володіє значним потенціалом для посилення своєї ролі як регіонального центру екологічної освіти. Реалізація запропонованих рекомендацій дозволить не лише оптимізувати поточну діяльність, а й забезпечити сталий розвиток установи у довгостроковій перспективі.

ВИСНОВКИ

1. Встановлено, що ботанічні сади як багатофункціональні науково-освітні центри відіграють вирішальну роль у формуванні екологічної культури суспільства. Вони поєднують наукову, освітню, природоохоронну та просвітницьку функції, що робить їх унікальними центрами екологічної освіти в регіоні.

2. Виявлено, що ботанічний сад ім. Героїв-десантників володіє значним науковим та освітнім потенціалом, зокрема колекцією з понад 500 таксонів рослин та кваліфікованими кадрами. Однак існують обмеження, пов'язані з недостатністю матеріально-технічної бази та кадровими ресурсами.

3. Доведено високу ефективність еколого-освітньої діяльності саду, що підтверджується результатами соціологічного дослідження - 82% відвідувачів отримують нові знання про рослинний світ, 70% усвідомлюють важливість охорони природи.

4. Встановлено, що стратегічними перевагами ботанічного саду ім. Героїв-десантників є унікальні колекції рослин та науковий потенціал, а основними загрозами - фінансові обмеження та конкуренція з боку комерційних розважальних закладів. Визначено ключові можливості для розвитку, зокрема впровадження цифрових технологій та розширення міжнародної співпраці.

5. Визначено, що подальший розвиток ботанічного саду Поліського університету як центру екологічної освіти потребує інтеграції інноваційних технологій, розширення спектру освітніх послуг та активізації просвітницької діяльності в соціальних мережах.

Отже, ботанічний сад Поліського національного університету успішно виконує функцію регіонального центру екологічної освіти та просвіти, однак для підвищення ефективності його діяльності необхідна системна реалізація запропонованих оптимізаційних заходів, що забезпечить його сталий розвиток та посилення впливу на формування екологічної свідомості населення регіону.

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Запровадити комплексну програму модернізації інформаційно-освітнього середовища (розробку мобільного додатку з аудіогідами, інтерактивними картами маршрутів та щорічником подій).

2. Запровадити цикл тематичних екскурсій та практикумів для різних цільових груп, наприклад, для дорослих відвідувачів майстер-класи з ландшафтного дизайну та терапевтичного рослинництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акіменко В. М. Ботанічний сад як засіб формування екологічної свідомості. https://sumy-centrum.at.ua/publ/botanichnij_sad_jak_zasib_formuvannja_ekologichnoji_svidomosti_ditej_ta_uchnivskoj_i_molodi/1-1-0-5
2. Бельська О. В. Роль Поліського природного заповідника в освітньому процесі та охороні довкілля. *Реалії та перспективи еколого-освітньої роботи в парадигмі стійкого розвитку : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (5 жовтня 2022 р.)*. Селезівка: Поліський природний заповідник, 2022. С. 12-15.
3. Біда А. О. Сучасний стан екологічної освіти в Україні / А. О. Біда, Т. П. Кучай, Чичук А. П. // *Наукові записки. Серія «Педагогічні науки»*. 2015. С. 22-28.
4. Біда О. А., Кучай Т. П., Чичук А. П. Сучасний стан екологічної освіти в Україні. *Наукові записки. Серія «Педагогічні науки»*. 2024. Випуск 215. С. 22-26.
5. Біланич М. М. Джахман Р. В. Екопросвітницькі заходи як складова музейної педагогіки та краєзнавчої роботи у час військового стану. *Реалії та перспективи еколого-освітньої роботи в парадигмі стійкого розвитку : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (5 жовтня 2022 р.)*. Селезівка: Поліський природний заповідник, 2022. С. 15-18.
6. Білецька А. Г. Тенденції і проблеми розвитку екологічної освіти в Україні. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2012. № 3. С. 300-306.
7. Ботанічний сад Поліського національного університету ім. Героїв-десантників. <https://polissiauniver.edu.ua/%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D1%81%D0%B0%D0%B4/> (дата звернення 17.11.2025 р.).

8. Виговський Л., Виговська Т. Екотуризм як засіб формування екологічної свідомості та культури особистості. *Університетські наукові записки*. 2021. № 3(81). С. 8-22.

9. Гандовська Н. Л., Шпильова А. П. Музей дендрологічного парку «Олександрія» НАН України. ЗБЕРЕЖЕННЯ РІЗНОМАНІТТЯ РОСЛИННОГО СВІТУ У БОТСАДАХ ТА ДЕНДРОПАРКАХ: ТРАДИЦІЇ, СУЧАСНІСТЬ, ПЕРСПЕКТИВИ: Матеріали міжнародної наукової конференції до 230-річчя дендропарку «Олександрія» НАН України, 19–20 вересня 2018 р. Біла Церква: ТОВ «Білоцерківдрук», 2018. С. 60-64.

10. Джатлова К.М. Екологічна освіта: теорія і методика: навч. посіб. Київ: Ліра-К, 2018. 320 с.

11. Дідур І.М., Прокопчук В.М., Панцирева Г.В., Циганська О.І. Рекреаційне садово-паркове господарство. Вінниця: ВНАУ, 2020. 328 с.

12. Дробноход М. І. Концептуальні основи формування екологічного мислення та здібностей людини будувати гармонійні відносини з людиною. К.: МАУП, 2000. 76 с.

13. Єрьоміна Т. І. Екологізація освітнього процесу школярів та студентів / Т. І. Єрьоміна, В. Г. Корнієвська, Ю. І. Корнієвський // *Ботанічні сади та дендропарки – центри формування екологічної культури у сучасному інноваційно-освітньому просторі: матеріали сесії Ради ботаніч. садів України. Міжнар. наук. конф. присвяч. 60-річчю навч. закл. «Дитячий парк «Запорізький міський ботанічний сад» Запорізької міської ради (29 травня – 1 червня 2018 р.)*. Запріжжя: ЗНУ, 2018. С. 34-40.

14. Єрьоміна Т. І. Запорізький ботанічний сад – центр формування екологічної культури. *Ботанічні сади та дендропарки – центри формування екологічної культури у сучасному інноваційно-освітньому просторі: матеріали сесії Ради ботаніч. садів України. Міжнар. наук. конф. присвяч. 60-річчю навч. закл. «Дитячий парк «Запорізький міський ботанічний сад» Запорізької міської ради (29 травня – 1 червня 2018 р.)*. Запріжжя: ЗНУ, 2018. С. 11-18.

15. Жила С. М. Екологічна освітньо-вихована діяльність у Поліському заповіднику: досвід, сучасні виклики та перспективи. *Реалії та перспективи еколого-освітньої роботи в парадигмі стійкого розвитку : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (5 жовтня 2022 р.)*. Селезівка: Поліський природний заповідник, 2022. С. 34-38.
16. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
17. Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28.02.2019 № 2697-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
18. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-XII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
19. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 № 2456-XII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>
20. Історія ботанічних садів світу та України / за ред. І.М. Косенка. Київ: Фітосоціоцентр, 2015. 280 с.
21. Казьмірчук Н. С., Карук І. В., Стахова І. А. Інноваційні технології формування екологічної культури: європейський тезаурус. *Наука і техніка сьогодні*. 2024. № 6 (34). С. 471-482.
22. Койнова І. Б. Нові підходи до екологічної освіти в Україні. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразна. Серія «Екологія»*. 2017. Вип. 16. С. 150-154.
23. Коренева І. М. Освіта для сталого розвитку: реалії України. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2018. Вип. 36. С. 17-24.
24. Крижановська О. Установи природно-заповідного фонду як осередки екологічної освіти та виховання. *Рідна природа*. № 3. 2003. С. 14-17.
25. Лановенко О. Г., Остапішна О. О. Словник-довідник з екології: навч.-метод. посібник. Херсон: ПП Вишемирський В. С., 2013. 226 с.

26. Мартін А. М. Екологічна освіта в контексті сталого розвитку. *Наукові записки. Серія «Педагогічні науки»*. 2025. (217). С. 336-339.

27. Монарх В. В., Костенюк В. В., Каролишина А. В. Перспективність створення об'єктів декоративного значення на базі ботанічного саду «Поділля». *Науковий вісник НЛТУ України*. 2019. Т. 29. № 9. С. 42-45.

28. Орфанова М. М., Янишин Т. М. Екологізація освітнього процесу: екологічна освіта та виховання. *Екологічний вісник*. 2015. № 6. С. 23-24.

29. Положення про екологічну освітньо-виховну роботу установ природно-заповідного фонду /Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 26.10.2015 р. № 399. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1414-15#Text> (дата звернення 10.11. 2025 р.).

30. Природоохоронний об'єкт місцевого значення як засіб формування екологічної свідомості та культури здоров'я <https://centum.sumy.ua/pryrodoohoronnyj-ob-yekt-mistsevogo-znachennya-yak-zasib-formuvannya-ekologichnoyi-svidomosti-ta-kultury-zdorov-ya/> (дата звернення 11.11.2025 р.).

31. Ремзі І. В., Грищенко Л. К. Ефективні форми екологічного навчання студентів. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2010. Вип. XXIV. 158-165.

32. Решетюк О. В. Перспективи використання парків природно-заповідного фонду Буковини для збагачення її різноманіття. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2017. Т. 7. № 10. С. 42-50.

33. Сапожніков С. Теоретичні засади екологічного виховання майбутніх фахівців. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти*. «Філософія. Педагогіка». 2021. № 1. С. 54-61.

34. Слюсаренко О. М. Різноманіття колекції деревно-кущових рослин ботанічного саду як основа для наукової та освітньо-виховної діяльності в ОНУ ім. І. І. Мечникова / О. М. Слюсаренко, Л. В. Азарова, Т. В. Васильєва // *Ботанічні сади та дендропарки – центри формування екологічної культури у сучасному інноваційно-освітньому просторі: матеріали сесії Ради ботаніч.*

садів України. Міжнар. наук. конф. присвяч. 60-річчю навч. закл. «Дитячий парк «Запорізький міський ботанічний сад» Запорізької міської ради (29 травня – 1 червня 2018 р.). Запоріжжя: ЗНУ, 2018. С. 21-24.

35. Стоколос Н. Г., Шеретюк Н. М. Ботанічні сади римо-католицького ордену шарів як складова культурно-мистецького простору Волині (XVIII – перша третина XIX ст). *Сторінки історії. Збірник наук. праць*. 2020. Вип. 51. С. 53-63.

36. Федонюк В. В., Іванців В. В., Федонюк М. А., Водянський В. О. Роль використання об'єктів природно-заповідного фонду для вдосконалення системи екологічної освіти // *Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. Кропивницький, 2017. Т. 4. № 11. С. 198-202.

37. Черевченко Т.М. Роль ботанічних садів і дендропарків України в збереженні та збагаченні рослинного різноманіття // *Сучасні тенденції збереження, відновлення та збагачення фіторізноманіття ботанічних садів і дендропарків: Матеріали міжн. наук. конф.* Біла Церква, 2016. С. 21-23.

38. Шкура Т. Роль навчальної лабораторії «Ботанічний сад» факультету природничих наук та менеджменту в збереженні флористичної різноманітності та контролю за станом навколишнього середовища / Т. Шкура, М. Дяченко-Богун, Гомля Л., О. Орловський, В. Рокотянська // *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Екологія. Публічне управління та адміністрування»*. 2023. Вип. 4. С. 26-31.

39. Аврамишин В. В., Багній А. В. Ботанічні сади як центри збереження біорізноманіття, наукових досліджень та екологічної освіти. Ліс, наука, молодь: матеріали XIII Всеукр. наук.-практ. конф. (26 листопада 2025 р.). – Житомир: Поліський національний університет, 2025. – 260 с.

40. Аврамишин В. В. Ботанічні сади – унікальні освітні та просвітницькі центри: історичний аспект та сучасні функції. Ліс, наука, молодь: матеріали XIII Всеукр. наук.-практ. конф. (26 листопада 2025 р.). – Житомир: Поліський національний університет, 2025. – 260 с.

41. Аврамишин В. В., Багній А. В. Стратегічна роль ботанічних садів у збереженні глобального фіторізноманіття у XXI столітті. Progressive Opportunities and Solutions of Advanced Society: Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Internet Conference, November 6-7, 2025. FOP Marenichenko V.V., Dnipro, Ukraine. P. 91-92.

АНКЕТА ДЛЯ ОПИТУВАННЯ

Тема: «Оцінка ефективності екологічно-просвітницької діяльності ботанічного саду ім. Героїв-десантників Поліського національного університету»

Вступ

Шановний респонденте!

Запрошуємо Вас взяти участь у соціологічному дослідженні, мета якого - вивчити роботу ботанічного саду Поліського національного університету як центру екологічної освіти та визначити шляхи її вдосконалення. Ваші відповіді допоможуть отримати цінну інформацію для розвитку екопросвітництва в нашому регіоні.

Анкетування є анонімним, результати будуть використовуватися у узагальненому вигляді. Заповнення анкети займе близько 10-15 хвилин.

Дякуємо за Ваш час та участь у дослідженні!

1. Чи відомо Вам про існування ботанічного саду Поліського національного університету?

А) Так

Б) Ні

2. Як часто Ви відвідуєте ботанічний сад?

А) Вперше

Б) 1 раз на рік

В) 2-3 рази на рік

Г) Регулярно (понад 3 рази на рік)

Д) Не відвідував(ла)

3. З якою метою Ви відвідуєте ботанічний сад? (Можна обрати до 3 варіантів)

А) Цікаво провести час, відпочити

Б) Отримати нові знання про рослини

В) Відвідати конкретну екскурсію/захід

Г) Рекомендація вчителя/викладача

Д) Робоча потреба

Інше: _____

4. Звідки Ви дізнаєтеся про заходи, що проводяться в ботанічному саду? (Можна обрати кілька варіантів)

А) Соціальні мережі

Б) Сайт університету/ботанічного саду

В) Оголошення в ЗМІ

Г) Від друзів/знайомих

Д) Від викладачів/вчителів

Інше: _____

5. Чи брали Ви участь у екскурсіях чи освітніх заходах ботанічного саду?

А) Так

Б) Ні

6. Якщо так, оцініть, будь ласка, за 5-бальною шкалою (де 1 – цілком незадовільно, 5 – відмінно):

Критерій оцінки	1	2	3	4	5
Інформативність, доступність викладу матеріалу					
Емоційність, захоплюваність екскурсовода					
Інтерактивність, можливість задавати питання					
Наочність матеріалів, оформлення експозицій					

7. Які форми роботи Вам найбільш сподобалися? (Можна обрати кілька варіантів)

А) Тематичні екскурсії

- Б) Майстер-класи
- В) Лекції/семінари
- Г) Квестові завдання
- Д) Виставки квітів
- Е) Самостійне оглядання експозицій
- Інше: _____

8. Чи сприяли відвідування ботанічного саду розширенню Ваших знань про рослинний світ?

- А) Значно розширили
- Б) Дещо розширили
- В) Не вплинули на рівень знань
- Г) Важко відповісти

9. Чи погоджуєтесь Ви з такими твердженнями? (Оцініть за шкалою від 1 до 5, де 1 – цілком не погоджуюсь, 5 – повністю погоджуюсь)

Твердження	1	2	3	4	5
Після відвідування саду я став(ла) більш усвідомлено ставитись до охорони природи					
У мене з'явилося бажання дізнатися більше про рослини					
Я став(ла) більш уважно ставитись до збереження рослинності в місті					
Я розповів(ла) друзям/родині про те, що дізнався(лася) в					

ботанічному саду					
------------------	--	--	--	--	--

10. Чи вплинули відвідування ботанічного саду на Вашу практичну екологічну поведінку?

- А) Так, я почав(ла) сортувати сміття
 - Б) Так, я став(ла) економніше використовувати ресурси
 - В) Так, я почав(ла) брати участь у екологічних акціях
 - Г) Так, з'явився інтерес
 - Д) Ні, не вплинули
- Інше: _____

11. Як, на Вашу думку, можна покращити роботу ботанічного саду?

(Можна обрати кілька варіантів)

- А) Впровадити сучасні технології (QR-коди, аудіогіди)
 - Б) Розширити програму майстер-класів
 - В) Поліпшити інфраструктуру (більше лавок, навісів)
 - Г) Збільшити кількість тематичних заходів
 - Д) Покращити інформаційне наповнення експозицій
- Інше: _____

12. Які теми для майбутніх заходів Вам були б цікаві?

13. Чи рекомендували б Ви відвідати ботанічний сад своїм друзям

або знайомим?

- А) Так, обов'язково
- Б) Можливо
- В) Наврядчи
- Г) Ні

14. Ваша вікова категорія:

- А) До 18 років
- Б) 18-25 років
- В) 26-40 років
- Г) 41-60 років

Д) Понад 60 років

15. Ваш соціальний статус:

А) Учень школи

Б) Студент

В) Працівник освіти

Г) Працівник іншої сфери

Д) Пенсіонер

Інше: _____